



Жаслик қамоқхонаси тарихи: Ўтмиш ва замонавий қарашлар

Жаслик камокхонаси (расмий номи: 64/71-сонли жазони ижро этиш колонияси) Ўзбекистон Республикаси Қорақалпоғистон Республикасининг Кўнгрот туманида жойлашган бўлиб, мамлакатнинг энг машхур ва бахсли камокхоналаридан бири сифатида танилган. Унинг тарихи Ўзбекистоннинг мустақилликдан кейинги сиёсий жараёнлари, айниқса инсон ҳуқуқлари бўйича халқаро ташкилотларнинг диққат марказида бўлган масалалар билан чамбарчас боглик. Ушбу мақолада Жаслик камокхонасининг тарихи, унинг фаолиятига оид асосий маълумотлар ва унга нисбатан шаклланган қарашлар илмий нуқтаи назардан таҳлил қилинади.

I. Жаслик камокхонасининг ташкил этилиши ва дастлабки йиллари

Жаслик камокхонаси 1999 йилда, собик совет давридаги ҳарбий база ҳудудида ташкил этилган. Унинг географик жойлашуви (Кизилқум чўлининг чекка ҳудуди, аҳоли пунктларидан узоқда) унинг "алоҳида" мақсадларига хизмат қилишини кўрсатиб турган. Дастлаб у асосан диний экстремизм ва терроризмда айбланган шахсларни сақлаш учун мўлжалланган камокхона сифатида танилган.

Ўзбекистоннинг 1990-йиллар охири ва 2000-йиллар бошидаги сиёсий вазият, жумладан, 1999 йил февраль ойидаги Тошкент портлашлари ва кейинги йилларда кузатилган экстремистик гуруҳлар фаолияти, ҳукуматнинг миллий хавфсизликни таъминлашга қаратилган каттик чораларига сабаб бўлди. Жаслик бундай шахсларни изоляция қилиш ва уларни жазолаш учун асосий марказлардан бирига айланди.

II. Инсон ҳуқуқлари билан боглик бахслар ва халқаро эътирозлар

Жаслик камокхонасининг номи кўп ўтмай халқаро инсон ҳуқуқлари ташкилотларининг кескин танқидларига сабаб бўлди. Асосий эътирозлар қуйидагилардан иборат эди:

- Кийноқлар ва шафқатсиз муносабат: Халқаро ташкилотлар, жумладан, БМТнинг

Кийноқларга қарши қўмитаси, Human Rights Watch, Amnesty International кабилар Жасликда маҳбусларга нисбатан қийноқлар, жисмоний ва рухий таъзиялар тизимли равишда қўлланилганлиги ҳақида қўплаб ҳисоботлар эълон қилди. Бу ҳисоботларда электрошок, сувга ботириш (waterboarding), овқат ва сувдан маҳрум қилиш каби қийноқ усуллари қўлланилгани айтилган.

- Номмақбул шароитлар: Камокхонанинг жойлашуви ва иқлим шароити (ёзда жуда иссиқ, қишда жуда совуқ) маҳбуслар учун оғир шароитларни яратган. Тиббий хизматнинг етарли эмаслиги, санитария-гигиена нормаларининг бузилиши ҳам жиддий муаммолардан эди.

- Шаффофликнинг йўқлиги: Камокхона ёпик режимда ишлаганлиги сабабли, у ерга халқаро кузатувчилар ва мустақил журналистлар киритилмаган, бу эса ҳавотирларни янада қучайтирган.

Бундай ҳисоботлар Ўзбекистоннинг халқаро обрўсига салбий таъсир кўрсатди ва Ғарб давлатлари, халқаро ташкилотлар томонидан танқидларга учради. Ўзбекистон ҳукумати дастлаб бу айбловларни рад этиб қелди.

III. Ўзбекистондаги ислохотлар ва Жасликнинг ёпилиши

2016 йилдан сўнг Ўзбекистонда бошланган кенг қўламли ислохотлар даврида инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилишга алоҳида эътибор қаратила бошланди. Янги ҳукумат халқаро ташкилотлар билан ҳамкорликни қучайтирди ва камок тизимидаги муаммоларни тан олди.

2019 йил 7 августда Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг фармони билан Жаслик камокхонаси фаолияти тугатилди. Бу қарор халқаро ҳамжамият ва инсон ҳуқуқлари ташкилотлари томонидан кенг олқишланди. Камокхонанинг ёпилиши Ўзбекистоннинг инсон ҳуқуқлари соҳасидаги муҳим қадамларидан бири сифатида баҳоланди.

Жаслик камокхонаси Ўзбекистон тарихининг мураккаб бир даврини, айниқса 1990-йиллар охири ва 2000-йиллар бошидаги сиёсий вазиятни акс эттирадиган рамзий маконга айланган эди. Унинг ташкил этилиши, фаолияти ва халқаро майдондаги обрўси инсон ҳуқуқлари, давлат ва жамият ўртасидаги муносабатларнинг нақадар муҳим эканлигини кўрсатди. Камокхонанинг ёпилиши эса Ўзбекистоннинг янги ривожланиш босқичига қадам қўйгани, очиклик, шаффофлик ва инсон кадрини устувор қилишга интилаётганининг яққол далили бўлди. Жаслик тарихи келажак авлодларга инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг доимий зарурати ва диктатуранинг салбий оқибатлари ҳақида сабоқ бўлиб хизмат қилади.

Абу Муслим